

Міністерство освіти і науки України
Національний університет водного господарства та
природокористування

Кафедра економіки підприємства та міжнародного
бізнесу

06-01-174М

Методичні вказівки

до практичних завдань та самостійної роботи
з навчальної дисципліни «Підприємницькі ризики в
аграрному природокористуванні»
для здобувачів вищої освіти другого (магістерського)
рівня за освітньо-професійною програмою
«Економіка підприємства» спеціальності 076
«Підприємництво та торгівля»
денної та заочної форм навчання

Рекомендовано науково-
методичною радою з якості
ННІЕМ
Протокол №8 від 29.01.2024 р.

Рівне – 2024

Методичні вказівки до практичних занять і самостійного вивчення дисципліни «Підприємницькі ризики в аграрному природокористуванні» для здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня за освітньо-професійною програмою «Економіка підприємства» спеціальності 076 «Підприємництво та торгівля» денної та заочної форм навчання. [Електронне видання] / Красовська Ю. В. – Рівне : НУВГП, 2024. – 26 с.

Укладач: Красовська Ю. В., к.е.н., доцент кафедри економіки підприємства.

Відповідальний за випуск: Кушнір Н. Б., к.е.н., проф., завідувач кафедри економіки підприємства.

Керівник групи забезпечення

спеціальності: Кузнецова Т. В., к.е.н., проф. кафедри економіки підприємства.

ЗМІСТ

Вступ.....	3
1. Загальні положення.....	3
2. Опис навчальної дисципліни та структура залікового кредиту...5	
3. Зміст дисципліни	7
4. Завдання на самостійну роботу.....	11
5. Методичні рекомендації для виконання практичних занять.....	12
6. Рекомендована література.....	24

© Ю. В. Красовська, 2024

© НУВГП, 2024

Вступ

З переходом до ринкової економіки в наше життя ввійшов ризик. З ризиком пов'язані інвестиції, кредити, торгівля й взагалі підприємницька справа. Особливо важливим є поглиблене вивчення аспектів прояву підприємницьких ризиків в галузевій прив'язці. Це вимагає суттєвого посилення ролі і значення вивчення економічного ризику при підготовки студентів магістрів спеціальності «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність».

Знання з дисципліни «Підприємницькі ризики в аграрному природокористуванні» будуть сприяти розвитку у студентів навичок формування методів посилення фінансово-економічної та екологічної безпеки аграрних підприємств.

Методичні вказівки призначені для надання допомоги студентам при самостійному вивченні даної дисципліни.

1. Загальні положення

По мірі розвитку ринкових відносин в Україні буде посилюватись невизначеність та конкуренція. Для того, щоб вижити за цих умов, суб'єкти підприємницької діяльності мають запроваджувати нові технології та технічні новинки, приймати сміливі та нетрадиційні рішення. За цих умов виникає потреба навчитися прогнозувати події, оцінювати ступінь ризику, йти на нього, але не виходити за межі допустимого.

Основними завданнями, які вирішуються при прийнятті економічних рішень, є врахування ризику, керування ним, зведення його до прийнятних меж, зниження можливих збитків.

Під господарським (підприємницьким) ризиком розуміють ризик, який виникає при будь-яких видах діяльності, пов'язаних з виробництвом продукції, товарів, послуг, їх реалізацією, товарно-грошовими та фінансовими операціями, комерцією, здійсненням соціально-економічних та наукових проектів.

Підприємницький ризик характеризується як небезпека потенційно можливої втрати ресурсів чи недоотримання доходів порівняно з варіантом, розрахованим на раціональне використання ресурсів в даному виді підприємницької діяльності.

Економічний ризик – об'єктивно-суб'єктивна категорія, що пов'язана з подоланням невизначеності та конфліктності у ситуації неминучого вибору і відображає міру (ступінь) досягнення сподіваного результату, невдачі та відхилення від цілей з урахуванням впливу контрольованих та неконтрольованих чинників за наявності прямих та зворотних зв'язків.

Метою вивчення дисципліни є набуття студентами знань з основ теорії економічного ризику та практичних навичок проведення його оцінки у прив'язці до галузевих особливостей аграрного природокористування.

В результаті вивчення дисципліни студенти повинні:

- ЗНАТИ зміст поняття підприємницького ризику, основні причини його виникнення в процесу аграрного природокористування, види ризику в цій сфері, систему кількісних оцінок ризику, мати уяву про моделювання та оптимізацію ризику, знати показники ризику і методи його оцінки;
- ВМІТИ оцінити ступінь ризику, розрахувати його величину, виконати оцінку аграрного природокористування з урахуванням ризику, запропонувати способи зниження втрат від настання ризикованої події та зробити обґрунтування заходів по мінімізації ризику для аграрного підприємства.

2.Опис навчальної дисципліни та структура залікового кредиту

Найменування показника	Галузь знань, спеціальність, рівень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни	
		Денна форма навчання	Заочна форма навчання
Кількість кредитів: 3	Всі галузі знань НУВГП	Вибіркова	
		Рік підготовки:	
		5	6
		Семестр:	
Модулів: 1	076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»	10	12
		Лекції	
16 год.		4 год.	
Практичні			
Змістових модулів: 1		14год.	6 год.
Загальна кількість годин: 90		Самостійна робота	
	60 год.	80год.	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 3 СРС – 5	Рівень вищої освіти: II (магістерський)	Форма підсумкового контролю: залік	

Дисципліна «Підприємницькі ризики в аграрному природокористуванні» вивчається у на 5-6 курсах студентами спеціальності 076 «Підприємництво та торгівля». Вивчення даної дисципліни забезпечують такі курси: вища математика, теорія ймовірностей, економетрія, статистика, економіка підприємства, потенціал і розвиток підприємства, стратегічне управління, конкурентоспроможність підприємства. Знання з даної дисципліни використовуються в таких дисциплінах: антикризове управління підприємством, управління

потенціалом підприємства, при виконанні кваліфікаційної роботи.

В методичних вказівках наведені розгорнуті теми дисципліни, джерела рекомендованої літератури та запитання для самоперевірки знань, а також зміст рекомендації до практичних занять. Рекомендовані витрати навчального часу на вивчення окремих тем дисципліни і на виконання самостійної роботи наведені в таблиці 1.

Таблиця 1.

Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	с.р.		л	п	лаб	інд	с.р.
Змістовий модуль 1. Теоретико-методичні засади ідентифікації та оцінки підприємницьких ризиків в аграрному природокористуванні												
Тема 1. Сутність підприємницького ризику як економічної категорії	10	2	-	-	-	8	10	-	-	-	-	10
Тема 2. Система ризиків аграрного природокористування ризику	11	2	2	-	-	7	11	1	1	-	-	9
Тема 3. Система кількісних та якісних оцінок	12	2	2	-	-	8	12	-	1	-	-	11
Тема 4. Основні засади ризик менеджменту	11	2	2	-	-	7	11	1	1	-	-	9
Разом за змістовим модулем 1	44	8	6	0	0	30	44	2	3	-	-	39
Змістовий модуль 2. Основи оптимізації та управління підприємницьким ризиками в аграрному природокористуванні												
Тема 5. Ризики в системі оцінювання ефективності аграрного природокористування	11	2	2	-	-	7	11	1	1	-	-	9

Тема 6. Методичні підходи до оцінювання ризиків аграрного природокористування	11	2	2	-	-	7	11	1	1	-	-	9
Тема 7. Особливості управління ризиками аграрного природокористування	12	2	2	-	-	8	12	-	1	-	-	11
Тема 8. Оптимізація процесів управління ризиками аграрного природокористування	12	2	2	-	-	8	12	-	-	-	-	12
Разом за змістовим модулем 2	46	8	8	0	0	30	46	2	3	-	-	41
Разом	90	16	14	-	-	60	90	4	6			80

Розподіл годин самостійної роботи для студентів денної форми навчання: підготовка до аудиторних занять – 0,5 год/1 год занять (0,5 x 30) – 15 год.; підготовка до контрольних заходів – 6 год. на 1 кредит (6 x 3) – 18 год.; опрацювання окремих тем програми або їх частин, які не викладаються на лекціях – 27 год.

Розподіл годин самостійної роботи для студентів заочної форми навчання: підготовка до аудиторних занять – 0,5 год/1 год занять (0,5 x 10) – 5 год.; підготовка до контрольних заходів – 6 год. на 1 кредит (6 x 3) – 18 год.; опрацювання окремих тем програми або їх частин, які не викладаються на лекціях – 57 год.

3.Зміст дисципліни

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ

ІДЕНТИФІКАЦІЇ ТА ОЦІНКИ ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ

РИЗИКІВ В АГРАРНОМУ ПРИРОДОКОРИСТУВАННІ

Сутність підприємницького ризику як економічної категорії

Програма

Поняття ризику. Економічний ризик. Господарський (підприємницький) ризик. Основні елементи ризику: об'єкти, суб'єкти та джерело ризику. Основні причини виникнення ризику. Внутрішні та зовнішні умови, що зумовлюють ризик. Види втрат у підприємницькій діяльності: матеріальні, трудові, фінансові, втрати часу, спеціальні види втрат. Втрати у виробничому, комерційному і фінансовому підприємстві.

Класифікація ризику. Типи ризику: діловий, моральний, майновий. Динамічний і статичний ризик. Чисті і спекулятивні ризики. Ризик цінних паперів. Ризик у фінансовому менеджменті. Банківський ризик. Валютний ризик. Інвестиційний ризик. Поводження суб'єктів ризику. Схильність до ризику. Плата за ризик. Пристосування до ризику: зовнішнє (екстравертність) та внутрішнє (інтравертність).

Система ризиків аграрного природокористування

Програма

Характеристика внутрішнього і зовнішнього середовища функціонування аграрного підприємства. Класифікація ризиків аграрного природокористування. Особливості врахування погодних та екологічних чинників в системі ризиків аграрного природокористування. Вплив меліоративних заходів на формування комплексу ризиків аграрного природокористування.

Система кількісних та якісних оцінок ризику

Програма

Ризик в абсолютному виразі: сподівана величина втрат і середньоквадратичне відхилення випадкової величини. Нормальний розподіл значень величин ймовірностей. Ризик у відносному виразі: коефіцієнт ризику і коефіцієнт варіації. Ризик та нерівність Чебишева. Допустимий, критичний та

катастрофічний ризику. Крива щільності розподілу ймовірностей випадкових збитків (ризиків).

Оцінка ризику ліквідності. Час трансформації інвестицій в грошові кошти та обсяг фінансових втрат інвестора, що пов'язані з цією трансформацією. Коефіцієнти чутливості бета. Систематичний ризик.

Методи оцінки економічного ризику: статистичний, аналіз доцільності затрат, метод експертних оцінок, аналітичний, використання аналогів.

Основні засади ризик менеджменту

Програма

Основні засади ризик менеджменту. Основні способи зниження ступеня ризику. Диверсифікація, як спосіб зниження ризику. Теорія портфеля. Структура портфеля цінних паперів. Ризик портфеля. Диверсифікований і недиверсифікований ризик. Модель ув'язки систематичного ризику і доходності цінних паперів (САРМ). Запаси і резерви як способи зниження ризику. Основні види матеріальних запасів. Види резервів, які можуть бути використані для зниження ступеня ризику в менеджменті. Страхування ризику. Суть основних видів страхування.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2 ОСНОВИ ОПТИМІЗАЦІЇ ТА УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКИМИ РИЗИКАМИ В АГРАРНОМУ ПРИРОДОКОРИСТУВАННІ

Ризики в системі оцінювання ефективності аграрного природокористування

Програма

Ефективність аграрного природокористування, види ефективності та показники, що її характеризують. Співвідношення ризику і доходу. Показники ризику: показник допустимого ризику, показник критичного ризику, показник катастрофічного ризику. Критерії ризиків. Загальні умови прийнятності рівня ризику в певному виді підприємництва.

Методи оцінки інвестиційних проєктів з урахуванням ризику. Чистий (нетто) потік грошових коштів. Період окупності інвестицій. Чиста (нетто) теперішня вартість. Внутрішня ставка (норма) доходу. Індекс прибутковості. Ризик щодо прийняття інвестиційних рішень. Аналіз чутливості (вразливості) інвестиційних проєктів. Аналіз та оцінка за допомогою методів імітаційного моделювання (корпоративна імітаційна модель). Вплив інвестиційних проєктів на ризик аграрного підприємства. Алгоритм врахування ризиків при обґрунтуванні інвестицій в аграрне природокористування. Принципи формування інвестиційного портфеля з урахуванням ризику.

Методичні підходи до оцінювання ризиків аграрного природокористування

Програма

Основні вимоги до оцінювання ризиків аграрного природокористування. Перспективна характеристика основних методів оцінювання ризику в аграрному природокористуванні. Методи визначення економічного збитку від впливу на навколишнє середовище. Особливості оцінювання економіко-екологічного ризику в аграрному природокористуванні.

Особливості управління ризиками аграрного природокористування

Програма

Основні завдання управління ризиками в аграрному природокористуванні. Характеристика основних функцій управління ризиками аграрного природокористування. Стратегічні напрямки управління ризиками аграрного природокористування.

Оптимізація процесів управління ризиками аграрного природокористування

Програма

Оптимізація аграрних ризиків через обґрунтування стратегії компенсації ризиків. Використання цінової політики для компенсації ризиків аграрного природокористування. Порядок формування та використання фондів ризику в аграрному природокористуванні. Механізм обґрунтування доцільності страхування в стратегії управління ризиками аграрного природокористування. Модель диверсифікації ризику шляхом оптимізації посівних площ. Превентивні заходи в системі управління ризиками аграрного природокористування.

4. Завдання на самостійну роботу студентів

Під час самостійної роботи студенти поглиблюють отримані знання шляхом опрацювання відповідної літератури та конспекту лекцій, а також підготовки до практичних занять. Тематика та обсяги самостійної роботи представлено в таблиці 2.

Таблиця 2

Теми та питання для самостійної роботи

№ з/п	Назва теми	Питання для самостійного опрацювання	Кількість годин	
			денна	заочна
1	2	3	4	5
1	Тема 1. Ризики в системі оцінювання ефективності аграрного природокористування	Перспективи розвитку венчурного підприємництва в розвинених країнах та в Україні.	3	6

2	Тема 2. Система ризиків аграрного природо-користування	Характеристика індивідуальних підходів у визначенні ризиків в окремих різних видах підприємницької діяльності в аграрному природокористуванні.	3	6
3	Тема 3. Система кількісних та якісних оцінок ризиків	Характеристика та процедура проведення якісної оцінки ризиків.	3	6
		Специфіка та перспективи використання методів „аналізу чутливості проєктів” та „дерев рішень” при врахуванні ризиків.	3	6
4	Тема 4. Основні засади ризик менеджменту	Основні напрямки формування комплексу заходів для забезпечення надійності роботи аграрного підприємств.	3	6
5	Тема 5. Ризики в системі оцінювання ефективності аграрного природо-користування	Роль та місце ризиків при формуванні бізнес – планів та бізнес – проєктів а аграрному природокористуванні.	3	6
6	Тема 6. Методичні підходи до оцінювання ризиків аграрного природо-користування	Визначення категорій надійності та безпеки роботи аграрного підприємства, дослідження факторів, що формують зазначені явища на підприємстві.	3	7
7	Тема 7. Особливості управління ризиками аграрного природо-користування	Особливості зарубіжного досвіду страхування від господарських ризиків сільському господарстві.	3	7

8	Тема Оптимізація процесів управління ризиками аграрного природо-користування	8.	Моделювання та оптимізація ризику	3	7
	Всього			27	57

Звіт про самостійну роботу для денної форми навчання складається у вигляді есе з кожної теми на папері формату А-4. Роздруківка – принтерна. Поля стандартні. Усі звіти можуть бути зброшуровані в один.

5. Методичні рекомендації для виконання практичних занять
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ІДЕНТИФІКАЦІЇ ТА ОЦІНКИ ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ РИЗИКІВ В АГРАРНОМУ ПРИРОДОКОРИСТУВАННІ
Практичне заняття 1

Сутність підприємницького ризику як економічної категорії. Система ризиків аграрного природокористування

Мета: з'ясувати поняття підприємницького ризику та особливості його прояву в аграрному природокористуванні, основні причини його виникнення; встановити види втрат, що виникають у підприємницькій діяльності; вивчити основні види ризику, в т.ч. в аграрному природокористуванні.

Запитання для обговорення та самоперевірки знань

1. Дайте визначення поняття ризику.
2. Що таке господарський (підприємницький) ризик?
3. Назвіть основні елементи ризику і дайте їх визначення.
4. Основні причини виникнення ризику.
5. Які можуть бути види втрат у підприємницькій діяльності?
6. Перерахуйте види ризику цінних паперів.

7. Що являє собою ризик у підприємницькій діяльності?
8. Перерахуйте види банківського ризику.
9. Що таке валютний ризик і його основні види?
10. Назвіть види інвестиційного ризику.
11. Дайте класифікацію господарських ризиків.
12. В чому особливість ризиків аграрного природокористування?
13. Назвіть основні види ризиків аграрного природокористування.

Практичні завдання

Завдання 1.

У результаті прогнозованих несприятливих змін кон'юнктури ринку аграрної продукції можливе зниження цін становитиме: на виріб А – 7%, виріб Б – 5%. Ціна за одиницю продукції – відповідно – 450 грн. та 320 грн. запланований обсяг продажу А – 150 од., Б – 165 од.

Визначити величину втрат від імовірного зниження цін. Оцінити можливі втрати підприємства, якщо коефіцієнт еластичності попиту становить для А – 0,85, для Б 1,05.

Завдання 2.

Підприємець, використовуючи застарілі технології й обладнання, випускає аграрну продукцію і одержує щорічний прибуток 750 тис. грн. Надійність роботи обладнання (імовірність безаварійної роботи) 0.89. Оцініть доцільність подальшого випуску продукції без модернізації обладнання, якщо збитки при можливій аварії становитимуть 2 млн. грн. Визначте критичну величину надійності обладнання, при якій ще доцільно його використовувати.

Завдання 3.

У зв'язку з можливими перебоями в постачанні сировини внаслідок повені (прогноз 3 дні) щоденне недовиробництво може становити: продукції А – 20 од., продукції Б – 15 од. Продукцію В передбачають постачати в комплексі з продукцією Б. Ціна за одиницю продукції (без ПДВ) становить відповідно 420,300 і 210 грн. Розподілені УПВ – відповідно 150, 100 і 70 грн.

При формуванні ціни було визначено 20% прибутку до

повної собівартості.

Практичне заняття 2

Система кількісних та якісних оцінок ризику

Мета: З'ясувати способи кількісної оцінки значення ризику; набути практичних навичок оцінки ризику в абсолютному та відносному виразі.

Запитання для обговорення та самоперевірки знань

1. Чим оцінюється ступінь ризику?
2. Якими методами може бути визначена ймовірність настання певної події?
3. Як розрахувати міру очікуваної невдачі під час досягнення мети (ступінь ризику) в абсолютному виразі?
4. Наведіть формули середньоквадратичного (стандартного) відхилення.
5. Як розрахувати ризик у відносному виразі?
6. Наведіть формули коефіцієнта варіації.
7. Якому з проєктів віддається перевага: тому що має вищий або нижчий коефіцієнт варіації.
8. Які виділені області чи зони ризику залежно від величини втрат?
9. Що таке зона допустимого ризику?
10. Що таке зона критичного ризику?
11. Що таке зона катастрофічного ризику?
12. Що таке ризик ліквідності?
13. Як класифікують ліквідність окремих об'єктів інвестування за критерієм затрат часу на реалізацію?
14. Показник ризику ліквідності, порядок його розрахунку і його інтерпретація.
15. Який економічний зміст показника систематичного ризику?
16. Система кількісних та якісних оцінок ризику.

Практичні завдання

Завдання 1.

За даними балансу фірми оцінити ризик ліквідності аграрного підприємства за три роки.

Завдання 2.

За даними таблиці оцінити яке з аграрних підприємств є

більш ризикованим за показниками коефіцієнта варіації та коефіцієнта β .

Роки	Рентабельність, %			Середньоринкова норма доходності в сільському господарстві, %
	П-во 1	П-во 2	П-во 3	
1	4	16	0	13,5
2	6	7	5	10,2
3	2	4	10	11,5
4	4	-2	12	15,1
5	9	15	-2	10,5

Завдання 3.

Експертам було запропоновано оцінити ступінь ризикованості виходу підприємства на новий ринок збуту за 10 відібраними факторами ризику. Результати оцінки зведено у матрицю балів (100 - ризик відсутній, 0 – ризик катастрофічний). Проведіть ранжування факторів ризику і оцініть узгодженість думок експертів.

Матриця балів оцінки ризику виходу на новий ринок

Фактори ризику	Експертна оцінка			
	1	2	3	4
1	100	100	90	80
2	90	100	80	100
3	90	80	100	90
4	90	70	70	70
5	70	90	50	60
6	80	60	60	50
7	50	60	40	50
8	50	60	30	40
9	40	50	20	0
10	60	50	10	20

Завдання 4.

На основі даних балансу визначити область фінансового ризику аграрного підприємства.

Практичне заняття 3

Основні засади ризик менеджменту

Мета: з'ясувати основні принципи та підходи ризик ме-

неджменту та набути практичних навичок обґрунтування доцільності різних способів зниження ризику.

Запитання для обговорення та самоперевірки знань

1. Назвіть основні способи зниження економічного ризику.
2. Як класифікуються ризики за способом їх мінімізації?
3. Сутність поняття диверсифікації. З якою метою, де і за яких умов її доцільно використовувати?
4. До розв'язання яких проблем та в яких сферах економіки можна застосовувати теорію портфеля?
5. Сутність поняття структури портфеля цінних паперів.
6. Назвіть дві основні характеристики будь-якого виду ризикових цінних паперів.
7. З чого складається загальний ризик портфеля?
8. Як обчислити систематичний ризик портфеля цінних паперів? Які дані для цього необхідно мати?
9. Сутність поняття “систематичний ризик” та “специфічний ризик”.
10. Що краще, коли коефіцієнт ---- вищий чи нижчий?
11. Які види запасів, резервів можуть бути використані для зниження ступеня ризику в менеджменті?
12. Назвіть основні види страхування.

Практичні завдання

Завдання 1.

За даними інформації про рівень доходів і втрат від ризику аграрного підприємства визначити рекомендовану величину його резервного фонду.

Показники	Дані по роках, тис. грн.		
	2017	2018	2019
Сума активу балансу	12500	14200	13680
Сукупні доходи підприємства	7250	8150	8320
Сукупні втрати від ризику	105	228	177
Інфляція, %	113,7	109,8	104,1

Завдання 2.

Оцінити ефективність страхування ризику втрати врожаю аграрним підприємством за таких умов:

- вартість активів підприємства на початок страхового періоду 1250 тис. грн.;
- очікуваний рівень втрат при втраті врожаю коливається в межах 20 – 80 тис. грн.;
- величина страхової премії, визначена страховою компанією, виплачується повністю: 60 тис. грн.;
- розмір резервного фонду при самострахуванні: 55 тис. грн.;
- рентабельність активів підприємства: 12%;
- рентабельність короткострокових вкладень: 6,7%;
- страховий період – 1 рік.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2 ОСНОВИ ОПТИМІЗАЦІЇ ТА УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКИМИ РИЗИКАМИ В АГРАРНОМУ ПРИРОДОКОРИСТУВАННІ

Практичне заняття 4

Ризики в системі оцінювання ефективності аграрного природокористування

Мета: Засвоїти на практиці залежність між ризиками та ефективністю господарської діяльності в аграрній сфері, закріпити методи оцінки інвестиційних проєктів з урахуванням ризику; набути практичних навичок розрахунку основних показників, що використовуються при оцінці ефективності інвестиційних проєктів.

Запитання для обговорення та самоперевірки знань

1. Назвіть три найважливіші базові показники підприємницького ризику і дайте їх характеристику.
2. В чому суть критеріїв ризику? Яке їх призначення?
3. Сформулюйте загальні умови прийнятності ризику у досліджуваному виді підприємництва.
4. «Високий» ризик або «низький» ризик. Від чого залежить рівень ризику?

5. Дайте графічну інтерпретацію взаємозалежності ризику та доходу.
6. Опишіть лінію ризику-доходу.
7. Який існує зв'язок між рівнем мінливості сподіваних доходів і рівнем ризику?
8. Як можна визначити рівень ризику?
9. Поясніть чому ризик називають зростаючою функцією часу.
10. Ризик поділяється на безпечну ставку та премію за ризик, пов'язаний з елементом часу. Дайте їх характеристику.
11. Які основні показники враховують для прогнозування і оцінювання галузевого ризику?
12. Які основні показники враховують для прогнозування і оцінювання регіонального ризику?
13. На етапи можна умовно розділити процес оцінювання інвестицій?
14. Основні методи (показники) щодо оцінки інвестиційних проектів. Сутність основних методів.
15. Сутність показника «індекс прибутковості».
16. Наведіть деякі з основних способів щодо зниження ступеня ризику інвестиційного проекту.
17. Які використовуються методи для оцінювання ризику інвестиційних проектів?
18. Сутність аналізу впливу інвестиційних проектів на ризик аграрного підприємства.
19. Основні принципи формування інвестиційного портфеля аграрного підприємства з урахуванням ризику.

Практичні завдання

Завдання 1.

Оцінити інвестиційну привабливість проектів, зважаючи на можливі інфляційні зміни, якщо за оцінками експертів індекс інфляції по роках коливатиметься в межах від 0,95 до 1,18. Вихідні дані для розрахунків наведено нижче.

Рік	Прогнозований індекс інфляції	Прогнозовані інвестиції, тис. грн.		Прогнозовані доходи, тис. грн.	
		I	II	I	II
1	1,04	250	100	80	25
2	0,98	150	120	125	40
3	1,09	100	-	125	90
4	1,16	-	-	110	80
5	1,15	-	-	130	15
Сума		500	220	570	250

Завдання 2.

Оцінити доцільність та ризикованість інвестицій в аграрний проект, використовуючи вихідні дані з таблиці. Розмір інвестицій становить 1500 тис. грн., дисконтна ставка з урахуванням ризиків – 10%.

Варіанти результативності проекту	Роки інвестиційного циклу				Ймовірність результату
	1-й	2-й	3-й	4-й	
1	500	500	500	500	0,5
2	200	400	600	800	0,3
3	800	600	400	200	0,2

Практичне заняття 5

Методичні підходи до оцінювання ризиків аграрного природокористування

Мета: Набути практичні навички в розрахунках показників ризику аграрного природокористування.

Запитання для обговорення та самоперевірки знань

1. В чому відмінність понять економічні втрати і економічні збитки?
2. Які втрати найчастіше мають місце в аграрному підприємстві?
3. Як оцінюється збиток внаслідок негативних змін в природних екосистемах, що викликані господарською діяльністю?
4. Як класифікують втрати від порушення екосистем внаслідок аграрного природокористування?
5. Розкрийте специфіку використання статистичних методів в оцінці ризиків аграрного природокористування?

6. Як можна використати метод дерева рішень в оцінюванні ризиків аграрного природокористування?

7. Які існують спеціальні методи оцінки ризику впливу на навколишнє середовище?

Практичні завдання

Завдання 1.

Використовуючи дані про стан ґрунтів в трьох господарствах порахувати та порівняти екологічну складову ризику аграрного природокористування.

Балова оцінка стану ґрунтів

Роки	I-й	II-й	III-й	IV-й	V-й
Підприємство 1	5,7	5,6	5,6	5,6	5,6
Підприємство 2	6,6	6,2	6,0	5,9	6,0
Підприємство 3	7,0	5,8	5,6	5,9	5,3

Завдання 2.

На основі даних таблиці порахувати ризик недоотримання врожайності основних сільськогосподарських культур господарства.

Дані про урожайність сільськогосподарських культур

№	Сільськогосподарські культури	Проектна урожайність, ц/га	фактична урожайність/га по роках				
			I-й	II-й	III-й	IV-й	V-й
2.	Цукровий буряк	300	175,59	194,5	199,90	198,70	315,20
3.	Льон-довгунець	5	3,88	4,3	6,40	2,40	2,20
4.	Картопля	150	107,6	116,5	138,80	96,70	154,80
5.	Овочі	236	136	176,9	160,10	109,50	83,90
6.	Кормові коренеплоди	330	243,9	283,9	297,20	282,30	238,00
1.	Зернові всього	30	19,78	20,68	19,50	11,40	16,10

Практичне заняття 6

Особливості управління ризиками аграрного природокористування

Мета: засвоїти основні функції управління ризиками аграрного природокористування та набути практичні навички обґрунтування засобів управління ризиками аграрного природокористування.

Запитання для обговорення та самоперевірки знань

Практичні завдання

Завдання 1.

На основі наведених даних визначити менш ризикований варіант виробничої діяльності підприємства з огляду на бажання отримати прибуток в розмірі 210 тис. грн. і такі варіанти досягнення цього:

Показник	Варіант 1	Варіант 2
	Зберегти існуючий потенціал	Орендувати більш продуктивне обладнання
Ціна (без ПДВ)	100	100
Змінні витрати на 1 продукції, грн.	70	50
Постійні витрати, грн.	240000	300000

Завдання 2.

Спираючись на вихідні дані розрахувати запас фінансової міцності аграрного підприємства, зробити висновки про те як зміниться ризик підприємства якщо орендна плата за користування землею зросте на 20%, а обсяг реалізації збільшиться на 150 т. Вихідні дані:

- середня ціна на продукцію – 3200 грн./т;
- обсяг реалізації – 2300 т.;
- заробітна плата адміністрації – 112 тис. грн.;
- оренда плата – 350 тис. грн.;
- вартість сировини – 1930 тис. грн.;
- відсотки за кредит – 900 тис. грн.;
- амортизаційні відрахування – 340 тис. грн.;

- заробітна плата персоналу (за погодинною системою оплати праці) – 1224 тис. грн.;
- інші постійні видатки – 680 тис. грн.;
- інші змінні видатки – 790 тис. грн.

Практичне заняття 7

Оптимізація процесів управління ризиками аграрного природокористування

Мета: засвоїти основні напрямки оптимізації ризиків аграрного природокористування та набути практичні розрахунку параметрів моделі диверсифікації ризиків?.

Запитання для обговорення та самоперевірки знань

Практичні завдання

Завдання 1.

Використовуючи дані про врожайність, ціни та показники ризику різних сільськогосподарських культур, розрахувати оптимальну структуру посівних площ.

№	Сільськогосподарські культури	Середня урожайність, ц/га	Ризик коливання урожайності, %	Прогнозована ціна реалізації, грн/т	Ризик коливання ціни, %
1	Зернові всього	28,9	34	8200	25
2	Цукровий буряк	290	68	1330	45
3	Льон-довгунець	5,2	44	23000	43
4	Картопля	160	27	5000	65
5	Овочі	210	56	8000	54

6.Рекомендована література

6.1. Базова

1. Вітлінський В. В., Великоіваненко Г. І. Ризикологія в економіці та підприємстві. К. : КНЕУ, 2004. 480 с.
2. Гуменюк В. Я., Міщук Г. Ю., Олійник О. О. Управління ризиками : навч. посібник Рівне : НУВГП, 2010. 158 с.
3. Красовська Ю. В., Красовський В. Р. Економічний ризик і методи його вимірювання: Інтерактивний комплекс навчально-методичного забезпечення. Кредитно-модульна система організації навчального процесу. Для студентів напряму підготовки 0501 "Економіка і підприємство". Рівне : НУВГП, 2007. 112 с.
4. Красовська Ю. В., Костриченко В. М. Оцінювання економіко-екологічних ризиків використання осушуваних земель : монографія. Рівне : НУВГП, 2011. 254 с.

6.2. Допоміжна

1. Андрійчук В., Бауер Л. Менеджмент: прийняття рішень і ризик : навчальний посібник. К. : КНЕУ, 1998. 316 с.
2. Бойко К. Особливості використання інструментів хеджування ризиків господарської діяльності. *Актуальні проблеми економіки*. 2008. №6. С. 203–212.
3. Вітлінський В. В., Верчено П. І. Аналіз, моделювання та управління економічним ризиком. К. : КНЕУ, 2000. 292 с.
4. Вітлінський В. В., Верченко П.І., Сігал А.В., Наконечний Я.С. Економічний ризик : ігрові моделі. К. : КНЕУ, 2002. 446 с.
5. Вітлінський В. В. Оцінка, моделювання та оптимізація управління економічним ризиком : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра екон. наук: спец. 08.07.02 «Економіка сільського господарства і АПК». К., 1996. 33 с.
6. Вітлінський В. В., Наконечний С. І. Ризик у менеджменті. К. : ТОВ «Борисфен–М», 1996. 336 с.
7. Гурнак О.В. Кількісна оцінка ризику структури капіталу підприємства. *Актуальні проблеми економіки*. 2007. №5. С.99–104.

8. Диба М. І. Основні джерела фінансових ризиків. *Фінанси України*. 2009. №5. С. 101–111.

9. Долінська Є. Б., Долінський Л. Б. Оцінка ризику неплатежу в операціях фінансового лізингу з використанням теорії графів. *Фінанси України*. 2007. №10. С. 121–128.

10. Донець Л. І. Економічні ризики та методи їх вимірювання. К. : ЦУЛ, 2006. 312 с.

11. Івченко І. Ю. Економічні ризики : навч. посібник для вузів. К. : Центр навчальної літератури, 2004. 304 с.

12. Івченко І. Ю. Моделювання економічних ризиків і ризикових ситуацій. К. : ЦУЛ, 2007. 344 с.

13. Ілляшенко С. М., Божкова В. В. Управління екологічними ризиками інновацій. Суми : ВДТ «Університетська книга», 2004. 213 с.

14. Камінський А. Б. Економічний ризик та методи його вимірювання. К. : Вид. дім «Козаки», 2002. 120 с.

15. Камінський А. Б. Концептуальні підходи до вимірювання фінансових ризиків. *Фінанси України*. 2006. №5. С. 78–85.

16. Ковальов О. Стратегічне управління кредитними ризиками. *Актуальні проблеми економіки*. 2006. №5. С.21–30.

17. Красовська Ю. В., Красовський В. Р. Особливості розв'язання економіко-екологічних проблем сільськогосподарських підприємств через створення їх об'єднань / Національний університет водного господарства та природокористування. *Вісник. Економіка*: зб. наук. праць. Рівне, 2014. Вип. 2(66). С. 206–213.

18. Красовська Ю. В., Красовський В. Р. Стратегічні методи управління ризиками аграрного використання осушуваних земель / Національний ун-т водного господарства та природокористування. *Вісник. Економіка*. Рівне, 2009. Вип. 4 (48). Ч. 2. С. 181–189.

19. Красовська Ю. В. Аналіз впливу економіко-екологічних ризиків на ефективність аграрного використання осушених земель Рівненської області / Національний університет водного господарства та природокористування. *Вісник. Економіка*. Рівне, 2007. Вип. 2(38). С. 108–115.

20. Лук'янова В.В., Головач Т. В. Економічний ризик : навч. посібник. К. : Академвидав, 2007. 464 с.
21. Макаренко І. Особливості управління господарським ризиком в умовах ринкової економіки. *Актуальні проблеми економіки*. 2006. №6. С. 159–165.
22. Машина Н. І. Економічний ризик та методи його вимірювання. К. : ЦУЛ, 2003. 188 с.
23. Нікбахт Е., Гроппеллі А. Фінанси. К.: Вік; Глобус, 1992. 382 с.
24. Перехрест Л. Банківський ризик-менеджмент. *Актуальні проблеми економіки*. 2009. №10. С. 122–128.
25. Пікус Р. В. Управління фінансовими ризиками. К. : Знання, 2010. 598 с.
26. Положення про управління ризиками, пов'язаними з наданням державних гарантій, та розподіл таких ризиків між державою, кредиторами і позичальниками. Орієнтир. 2011. №12. 20 с.
27. Пономаренко О. І., Пономаренко В. О. Системні методи в економіці, менеджменті та бізнесі : навч. посібник. К. : Либідь, 1995. 240 с.
28. Шубравська О. Ризики розвитку аграрного сектора економіки України в умовах лібералізації зовнішньої торгівлі. *Економіка і прогнозування*, 2007. №2. С. 88–99.
29. Шубравська О. В., Прокопенко К. О. Сценарні оцінки розвитку сільськогосподарського виробництва України в умовах кліматичних змін та екологічних обмежень. *Економіка України*, 2017. №2. С. 49–61.
30. Ястремський О. І. Модулювання економічного ризику. К. : Либідь, 1992. 176 с.
31. Ястремський О. І. Основи теорії економічного ризику: Навчальний посібник для студентів економічних спеціальностей ВНЗ. К. : «АртЕк», 1997. 248 с.
32. Elton E. J., Gruber M.J. *Modern Portfolio Theory and Investment Analysis*. N.Y. : John Wiley, 1987. 284 p.
33. Markowitz H.M. *Portfolio Selection*. *Journal of Finance*. 1952. March. 7(1). P. 77–91.
34. Moore P.G. *The bussiness of risk*. Cambridge, 1983. 375 p.